

Zeynep AVCI - TÜRKİYE DAVASI
(Başvuru no: 37021/97)

NİHAİ KARARININ ÖZET ÇEVİRİSİ

STRASBOURG

6 Şubat 2003

Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine açılan ve (37021/97) başvuru no'lu davanın nedeni Zeynep Avcı'nın (başvuran) Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna 5 Haziran 1997 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Temel İnsan Haklarını güvence altına alan eski 25. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvurdur.

Başvuran, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) önünde İstanbul Barosu avukatlarından Sn. E. Keskin tarafından temsil edilmektedir

OLAYLAR

1975 doğumlu olan başvuranın herhangi bir işi bulunmamaktadır, başvurunun yapıldığı sırada başvuran Kocaeli Cezaevinde tutuklu bulunmaktadır.

Başvuranın ifadelerine göre 25 Kasım 1996'da saat 00.30 sularında geçici olarak kaldığı Fahriye Erkal'ın evinde İzmir Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesine bağlı polisler tarafından tutuklanmış ve sorgulanmak üzere götürülmüştür.

30 Kasım 1996 tarihinde hazırlanan tutanakta PKK'ya karşı düzenlenen operasyonlar çerçevesinde başvuranın 27 Kasım 1996'da tutuklandığı ve adı geçen bu belgeyi imzaladığı belirtilmiştir.

28 Kasım 1996'da adli bir tabip tarafından muayene edilen başvuranın vücudunda herhangi bir şiddet izine rastlanılmadığı kaydedilmiştir.

İzmir Adli Tıp Kurumunda 3 Aralık 1996'da saat 11.35'te yeniden hazırlanan rapor 28 Kasım 1996 tarihinde alınan sonuçları doğrulamıştır. Başvuran aynı gün sorgulanmak üzere İstanbul Emniyet Müdürlüğüne sevk edilmiştir.

5 Aralık 1996 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün talebi üzerine Cumhuriyet Savcısı başvuranın gözaltı süresini 18 Aralık 1996'ya dek uzatmıştır. Başvuran her kırk sekiz saatte bir sağlık kontrolünden geçirilmiştir. Adli tabibin 10 Aralık 1996 saat 15.30'da gerçekleştirmiş olduğu muayene daha önce düzenlenen rapor sonuçlarını doğrulamıştır.

18 Aralık 1996 tarihinde başvuran, DGM Cumhuriyet Savcısı tarafından sorgulanmış ve kendisine yöneltilen tüm suçlamaları reddetmiş, baskı altında ve okumadan birkaç kağıt imzaladığını ifade etmiştir. Buna müteakiben, Devlet Güvenlik Mahkemesi Hakimi başvuranın tutukluluğuna karar vermiştir. Başvuran, Hakim önünde Savcılıkta verdiği ifadelerini tekrarlamıştır.

16 Ocak 1997 tarihli iddianame ile İstanbul DGM Cumhuriyet Savcısı başvuran hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesi uyarınca kamu davası açmıştır. İstanbul DGM önünde başlayan yargılama sırasında, 28 Nisan 1997 tarihli duruşmada, başvuran suçsuz olduğunu dile getirmiş ve İzmir Emniyet Müdürlüğü polisleri tarafından kendisine işkence yapıldığını ve tecavüz edildiğini ifade etmiştir. Başvuran, ayrıca tıbbi muayene sırasında polislerden korktuğu için bu şikayetini dile getiremediğini vurgulamıştır.

26 Mayıs 1997 tarihinde başvuran İzmir Cumhuriyet Savcılığı'na bir dilekçe ile müracaat ederek gözaltından sorumlu polis memurları hakkında şikayetçi olmuştur. Şikayetine dayanarak olarak R. Korlak isimli bir sanığın şahitliğini göstermiştir. Başvuran söz konusu polis memurlarının TCK'nın 416. maddesi gereğince tecavüz suçundan kovuşturulmalarını talep etmiştir. Aynı gün başvuran avukatı başvuranın İstanbul Tıp Fakültesi Travmatoloji Servisinde muayene edilmesini talep etmiştir

5 Ağustos 1997 tarihinde Cumhuriyet Savcısı başvuranın şikayeti ile ilgili olarak takipsizlik kararı vermiştir. Savcı, başvuranın şikayetinin, R.Kortak 'ın şahitliği,

şikayetçinin anlatımını doğrulayan bir doktor raporunun olmayışı dolayısıyla ve diğer yandan şikayetin olayların vuku bulduğu tarihten altı ay sonra yapılmış olması nedeniyle, söz konusu

27 Ağustos 1997 tarihinde başvuran İzmir Ağır Ceza Mahkemesi nezdinde takipsizlik kararına itirazda bulunmuştur.

17 Eylül 1997 tarihinde İzmir Ağır Ceza Mahkemesi, Savcı tarafından ileri sürülen kanıtlara ve dosyanın içeriğine istinaden başvuranın itirazını reddetmiştir.

HUKUKA DAİR

1. AİHS'NİN 5 ŞŞ 1,3 VE 4.MADDELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

Başvuran 25 Kasım'dan 18 Aralık 1996'ya dek olan süre zarfında özgürlüğünün kısıtlandığını belirterek AİHS'nin 6.maddesinin 1,3 ve 4.paragraflarının ihlal edildiğini ileri sürmektedir.Başvuran gözaltı süresinin yasal sınırlamaların dışında olduğundan ve yetkili bir hakim karşısına çıkarılmadığından şikayetçi olmaktadır.

Hükümet başvuranın gözaltına alınmasının iç hukuka uygun olarak gerçekleştirildiğini, ilgilinin iddia ettiği gibi 25 Kasım 1996'da değil 27 Kasım 1996'da gözaltına alındığını, İzmir Emniyet Müdürlüğü Şubesinde altı gün boyunca tutuklu kaldığını ardından İstanbul'a nakledildiğini ve burada Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine TCK'nın 128.maddesi uyarınca gözaltı süresinin 18 Aralık 1996'ya dek uzatıldığını savunmaktadır.

AİHM tarafların gözaltı süresine ilişkin vermiş olduğu beyanların farklı olduğunu not etmektedir. Dava dosyasında olayın bu yönüne ilişkin eksiklik bilgiler karşısında AİHM, bunları açığa çıkarma yükümlülüğünün bulunmadığını belirterek başvuranın 27 Kasım 1996'da gözaltına alındığını varsayarak bu sürenin 18 Aralık 1996'da sona erdiğini yani toplam yirmibir gün sürdüğünü kaydetmektedir.

AİHM, 5. maddenin bir tutuklamanın <<yasal yollardan>> uygunluğunu gözeterek keyfi uygulamalar karşısında bireyin haklarını koruduğunu hatırlatmaktadır. (Bkz. Wassink-Hollanda kararı 27 Eylül 1990, seri: A no: 185, s.11, § 24).AİHS'nin 5.maddesi temel bir insan hakkını, yani bireyi Devletin(kişi)özgürlüğüne keyfi müdahalelerine karşı korumayı, garanti altına alır.Yürütmenin müdahalelerinin yargısal denetimini ,keyfiliği en aza indirmeye ve hukuk devletini gerçekleştirmeye yönelik 5.maddenin 3.fıkrasında yer alan garantinin asli bir özelliğidir ki bu <<demokratik bir toplumun>>temel ilkelerinden biridir.(Bkz.Sakık ve diğerleri-Türkiye kararı,26 Kasım 1997,1997-VII,s.2623-2624, § 44).

AİHM,sonuç olarak Sözleşmenin 5 § 4 maddesinin yakalama ve tutukluluk nedeniyle özgürlüğünden yoksun kılınan herkesin bu kısıtlamanın yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi veya aksi halinde serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahip olmasını öngördüğünü ifade etmektedir. (Bkz. Van der Leer-Hollanda kararları, 21 Şubat 1990, seri: A no: 170, s.14, § 35, ve Musial-Polonya kararı no: 24557/94, § 43,AİHM1999-II).

Bu çerçevede başvuran 27 Kasım 1996'da İzmir'de tutuklanmış ardından 3 Aralık 1996'da İstanbul'a nakledilmiş, 5 Aralık 1996'da Cumhuriyet Savcısının talebi

üzerine gözaltı süresi 18 Aralık 1996'ya dek sürmüş ve başvuran tutuklu olarak hakim karşısına çıkmıştır.

AİHM, olayların meydana geldiği dönemde Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yetki alanına giren ve kolektif olarak işlenen suçlarda bir şüphelinin olağanüstü hal bölgesinde tutuklandığını ve on beş gün gözaltında tutulduğunu kaydetmektedir. Söz konusu olay İzmir'de meydana gelmiştir, yasaların başvuranı maksimum on beş gün gözaltında tutulmasını öngördüğü kuvvetle ihtimaldir, oysa başvuran yirmi bir gün boyunca gözaltında tutulmuş ve AİHS'nin 5 § 1 c) maddesi uyarınca yetkili bir hakim karşısına çıkarılmamıştır.

Bu nedenle gözaltı süreci yasaların öngördüğü şekilde gerçekleşmemiştir.

Öyle olsa bile AİHM, başvuranın yasadışı örgüt PKK'ya üye olma suçuyla itham edildiğini ve Hükümetin bu yönde makul bir kanıtının bulunmadığını dile getirerek Mahkemenin davayı bu çerçevede incelemeyi uygun görmemiştir. Bununla birlikte AİHM, geçmişte pek çok defa dile getirdiği gibi terörizme karşı kolektif suç oranını azaltma amacını dahi taşısa AİHS'nin 5 § 3 maddesi uyarınca yasal göz altı süresinin dört gün altı saat olarak belirlendiğini hatırlatmaktadır. (Bkz. diğerleri arasında Brogan-İngiltere kararı 29 Kasım 1988, seri: A no: 145, s.33 §62).

AİHM, yirmi bir günlük gözaltı süresinin çabukluk esasına ve mahkemenin bu yöndeki içtihatlarına uygun olmadığı kanaatinde.

Bu nedenle başvuranın kişisel özgürlüğüne karşı alınan bu önlemlerle AİHS'nin 5. maddesinin 1,3 ve 4. paragrafları ihlal edilmiştir.

II. AİHS'NİN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

Başvuran İzmir'de altı gün polis nezaretinde bulunması nedeniyle AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edildiğini ileri sürmektedir.

Başvuran İzmir Emniyet Müdürlüğü'nde gözaltında bulunduğu yirmi bir günlük süreçte işkenceye ve tecavüze maruz kaldığını, bu olayların izlerinin uzun süre devam ettiğini ve hazırlanan tıbbi raporların polis gözetiminde yapıldığını ileri sürerek 5 Kasım 1999 tarihli rapora göndermede bulunmaktadır.

Başvuran, Hükümetin yürütülen soruşturma çerçevesinde tutuklular M. Budak'ın ve Çalhan'ın ifadelerine olayın ardından üç yıl sonra 1999'da başvurduğunun altını çizmiş diğer yandan Dr. Uzun'un ifadesinde adı geçeninin düşük yaptığına ilişkin hiçbir ibarede bulunmadığını eklemektedir.

Başvuran ayrıca gözaltı süresinin aşırı olduğundan ve göz altı koşullarından şikayetçi olmakta ve AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edildiğini iddia etmektedir.

Hükümet ilk olarak başvuranın ifadesinin tutarsız ve çelişkili olduğunu dile getirmekte, başvuranın tecavüz suçlamasıyla ilgili şikayetini soruşturmayı yürüten yetkililerin bilgisine çok geç iletildiğini ayrıca başvuranın gözaltına alınmasının ardından pek çok kez sağlık kontrolünden geçtiğini, söz konusu şikayetiyle ilgili hiçbir muayene talebinde bulunmadığını savunmaktadır. Hükümet sonuç olarak AİHM nezdinde ortaya konulan bu iddiaların «makul şüpheliğin ötesinde» ve gerçeklikten uzak olduğunun altını çizerek bu yönde 28 Kasım 3,10 ve 18 Aralık 1996 tarihli başvuranın vücudunda hiçbir şiddet izine rastlanmadığını belirten sağlık raporlarını referans kaynağı olarak göstermektedir. Kortak'ın ifadesi ile ilgili olarak ise Hükümet

adı geçenin başvuran ile aynı suçlamalarla yargılandığını belirterek ifadelerinin somut deliller olarak nitelendirilemeyeceğini eklemektedir.

Hükümet, göz altı koşullarının Sözleşmenin 3. maddesinde yer alan unsurlar ile bağdaşmayan nitelikte olmadığını savunmakta, bu yönde Komisyonun iki kararına göndermede bulunmaktadır (7572 / 76, 7586 / 76 ve 7587 / 76, 8 Temmuz 1978 tarihli kararlar, 14, s.64, ve 8317 / 78 no'lu ve 15 Mayıs 1980 tarihli karar, 20, s.44). Ayrıca göz altında bulunan kişiler özel koşullar mevcut değil ise avukatları ile görüşebilirler, Hükümet buna ilişkin gözaltında bulunan şüphelilerin avukatları ile yapmış oldukları görüşmelere atıfta bulunmuştur.

AİHM, ortaya konulan olayları mahkeme içtihatları ışığında değerlendireceğini kaydetmektedir.(Bkz. diğerleri arasında Assenov ve diğerleri-Bulgaristan, 28 Ekim 1998, 1998-VIII, s. 3288, § 93, Selmouni-Fransa no: 25803/94, § 95, AİHM 1999-V, Raninen-Finlandiya, 16 Aralık 1997, 1997-V111, s. 2821-2822, § 55, V.-İngiltere no: 24888/94, § 71, AİHM 1999-IX, Chahal-İngiltere, 15 Kasım 1996, 1996-V, s. 1855, § 79, Klaas-Almanya, 22 Eylül 1993, seri A no:269, s.17-18, § 30 ve Labita-İtalya no: 26772/95, § 120 AİHM 1999-IV).

AİHM, ilk olarak başvuranın iddia ettiği tecavüz olayıyla ilgili iddialarını destekleyecek hiçbir delili mahkemeye sunmadığını hatırlatmaktadır. Söz konusu tıbbi raporlarda başvuranın iddia ettiği gibi şiddete maruz kaldığını gösterir hiçbir ize rastlanmadığını, ayrıca dava dosyasında başvuranın Cumhuriyet Savcısı tarafından dinlenildiği 18 Aralık 1996'da ne de Sorgu hakimi karşısında bu koşullar hiçbir şekilde dile getirmediğini ifade etmektedir.Üstelik 5 Ağustos 1997 tarihli meni muhakeme kararında Savcılık mezkur tıbbi raporlara geniş bir yer ayırmış, fakat başvuran Ağır ceza mahkemesinde yapmış olduğu itirazda bu şikayetlerini yinelememiştir.

AİHM, başvuranın tutumunun anlattıkları ile örtüşmediği sonucuna varmıştır.

Ayrıca AİHM, başvuranın gözaltında bulunduğu koşullar dikkate alarak maruz kaldığı olaya ilişkin kanıtların elde edilmesinin güçlüğünü kabul etmekte, fakat adı geçenin çeşitli vesilelerle pek çok defa tıbbi muayeneden geçtiğini belirtmektedir. Üstelik Mahkeme başvuranın tutuklu bulunduğu sırada üç psikiyatrden oluşan heyetin hazırlamış oldukları raporlarında sözkonusu olaya dair hiçbir ize rastlamadıkları ifade ettiklerini, başvurandan 3 Temmuz 2001 tarihli kabul edilebilirlik başvurusunda talep edilen bilgilere hiçbir açıklama getirmediğini eklemektedir.

AİHM, başvuranın maruz kaldığını öne sürdüğü olayı destekleyecek hiçbir unsurun olmadığına itibar etmektedir.

Bu durumda AİHS'nin 3. maddesinin ihlaline rastlanmamaktadır.

Başvuranın göz altı koşullarına ilişkin olarak AİHM, tutuklu koşullarının kimi kez aşağılayıcı ve insanlık dışı olabileceğini belirtmekledir. (Dougöz-Yunanistan kararı no:40907/98, § 46, Ali İM 2001-II), (Bkz. aynı zamanda Yunanistan kararındaki Komisyonun 5 Kasım 1969 tarihli raporları, bşv. no'ları.3321/67, 3322/67, 3323/67 ve 3344/67). Tutuklu koşullarını değerlendirmek için başvuranın savlarının yanı sıra birikimsel diğer etmenleri de dikkate almak gerekir. (Bkz. sözü edilen Dougöz karan, § 46).

AİHM, dava dosyasında başvuranın gözaltı koşullarından yetkililer tarafından bilgilendirildiğine dair hiçbir bilgileye rastlanmamıştır. Mahkeme başvuranın gözaltında bulunduğu İzmir Emniyet Müdürlüğünde 27 Kasım 3 Aralık 1996 tarihleri

arasında üç kez muayene edildiğini, ardından 3 Aralık'ta İstanbul'a nakledildiğini burada PKK bünyesindeki faaliyetleri nedeniyle on beş gün gözaltında tutulduğunu not etmektedir.

Bu koşullarda AİHM başvuranın gözaltı koşullarının AİHS'nin 3. maddesinin uygulanmasını gerektirecek sınırdan olmadığı görüşündedir.

Yukarıda belirtilen açıklamalar ışığında AİHM, AİHS'nin 5 §§ 1,3 ve 4. maddelerinin başvuranın AİHS'nin 3. maddesince yapmış olduğu başvurudan ayrı olarak değerlendirilmesi için hiçbir özel durumun oluşmadığı sonucuna varmaktadır.

III. AİHS'NİN 13. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

Başvuran maruz kaldığı tecavüz olayıyla ilgili hiçbir etkili başvuru yolu bulunmadığını savunarak AİHS'nin 13. maddesine atıfla bulunmakladır.

Hükümet bu iddiaları reddetmektedir.

AİHM, AİHS'nin 13. maddesinin iç hukukta etkili başvuru hakkını güvence altına aldığını hatırlatmaktadır. Bu başvuru yolunun hukukla olduğu kadar teoride de «etkili» olması gerekmektedir. Bu madde Sözleşme uyarınca savunma makamının şikayetlerine yönelik uygulanamaz. (Bkz. Böyle ve Rice-İngiltere kararı 27 Nisan 1988, seri A no: 131, s.23, § 52).

AİHM, dava dosyasında yer alan unsurların başvuranın gözaltında bulunduğu sırada tecavüze maruz kaldığı sonucunu ortaya koymadığına itibar etmektedir. Bu durum 3. madde uyarınca bir şikayetin yapılmasını gerekli kılmamaktadır.(Bkz. sözü edilen Böyle ve Rice kararı). AİHM, esasa ilişkin söz konusu şikayetle ilgili etkili bir soruşturma yapılması zorunluluğunun bulunmadığı sonucuna varmıştır.

AİHM, yetkililerin söz konusu olayda pasif kaldığına dair bir ibareye rastlanmadığını belirterek savunmacı Hükümetin AİHS'nin 13. maddesi uyarınca yürüttüğü cezai soruşturmanın etkili olarak nitelendirilebileceğini kaydetmektedir.

Bu nedenle AİHS'nin 13. maddesince bir ihlalin olmadığı sonucuna varmıştır.

IV. AİHSA'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASINA İLİŞKİN

AİHS'nin 41. maddesinde yer alan unsurlar.

A. Tazminat

Başvuran maddi tazminat ve avukatlık masraflarına ilişkin 5.000.000.000 TL., manevi tazminat olarak ise 20.000.000.000 TL. talep etmektedir.

AİHM, başvuranın avukatlık ücreti ve masraflarına dair bu taleplerini masrafa ve harcamalar başlığı altında değerlendireceğini kaydetmektedir.

Manevi tazminatla ilgili olarak AİHM, başvuranın adli makamlar karşısına çıkarılmaksızın yirmi bir gün göz altına alındığını ve yerel mahkemelerin başvuruna hiçbir surette manevi tazmin imkanı tanımadığını belirterek adı geçene manevi tazminat olarak 10.000 Euro ödenmesini kararlaştırmıştır.

B. Masraf ve harcamalar

Başvuran, AHIM önünde temsil edilmesi sırasındaki masraf ve harcamalar başlığı altında 1.500.000.000 TL. avukatlık ücreti, 1.000.000.000 TL. çeviri masrafları, 2.500.000.000 TL. haberleşme ve iletişim harcamaları, 1.000.000.000 TL. yolluk harcamaları olmak üzere toplam 4.000.000.000 TL. talep etmektedir.

Bu unsurlar ışığında AİHM başvurana, eşit ve hakkaniyete uygun olarak masraf ve harcamalara ilişkin 3.000 Euro ve Avrupa Konseyinin adli yardım başlığı altında öngördüğü 838 Euro'nün (5. 500 Fransız Frangı) tahsis edilmesini kararlaştırmıştır.

C. Temerrüt Faizi

AİHM, Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı basit faize dayalı olarak %3 'lük bir faiz oranı uygulanacağını belirtmektedir.

BU NEDENLERDEN DOLAYI MAHKEME OYBİRLİĞİYLE,

1. AİHS'nin 5 §§ 1, 3 ve 4. maddesinin ihlal edildiği;
2. AİHS'nin 3. maddesine yönelik bir ihlalin olmadığı;
3. Başvuranın göz altı koşullarına ilişkin AİHS'nin 3. maddesi çerçevesinde yapmış olduğu şikayetin ayrı olarak incelenmesini gerekli olmadığı;
4. AİHS'nin 13. maddesi uyarınca bir ihlalin bulunmadığı;
5. a) AİHS'nin 44 § 2 maddesine uygun olarak kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde. Savunmacı Hükümetin başvurana :

i. Manevi tazminat olarak 10.000 (on bin) Euro ;

ü. Avrupa Konseyi tarafından verilen 838 (sekiz yüz oluz sekiz) Euro'luk adli yardım miktarı düşülmek ve doğrudan veya dolaylı her türlü vergiden muaf olmak üzere, masraf ve harcamalar için 3.000 (üç bin) Euro ödemesine;

b) Yukarıda belirtilen üç aylık sürenin bitiminden ödeme tarihine kadar geçecek süre için Avrupa Merkez Bankasının belirlemiş olduğu yıllık % 3'lük faizin ödenmesine;

6. Adil tazminata ilişkin diğer taleplerin reddine;

KARAR VERMİŞTİR.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve AİHM'nin iç tüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3. maddelerine uygun olarak 6 Şubat 2003 tarihinde yazıyla bildirilmiştir.

